

Vestjyllands Historiker.

Raadstuearkivar Oluf Nielsen.

Af

cand. mag. *Carl Lindberg Nielsen, Varde.*

Lokalhistorie er noget forholdsvis nyt. Man kendte ganske vist ogsaa i ældre Tid historiske Bøger og Artikler om lokale Emner. Men det var kun lejlighedsvis, lokalhistoriske Skrifter fremkom, og Lokalhistorien blev ikke rigtig regnet. Den dyrkedes af Ikke-Fagfolk, særlig Præster, og skønt disse undertiden kunde yde fortræffelige Bidrag til den lokale Historie, var det meste, der fremkom af denne Art, dog ret maadeligt eller værdiløst.

Anderledes nu! Lokalhistorien er nu lyst i Kuld og Køn som et ægte Barn af Historien, selv om Stats-historie stadig — og med Rette — betragtes som Nummer eet. Det vrimler med lokale historiske Foreninger, Tidsskrifter, Afhandlinger og Bøger, og Fagmænd og Ikke-Fagmænd kappes om at levere Bidrag.

En stor Del af Æren for dette Resultat skyldes en kyndig, skolet Videnskabsmand, der viede sit Liv til lokalhistorisk Forskning og lokalhistorisk Skrivning, og som ved sine Skrifter, der var opbyggede paa videnskabelige Metoder, vakte Interesse for den lokale Historie. løftede denne op i et højere Plan og aftvang den

historiske Videnskab Respekt. Denne Mand var Raadstuearkivar Oluf Nielsen.

Oluf August Nielsen blev født den 24. April 1838 paa Herregaarden Endrupholm ved Varde som Søn af Proprietær August Carl Nicolai Nielsen (1809—85) og Hustru Henriette Georgine, født Meyer (1813—98).

Allerede i en Alder af 4 Aar kom Drengen i en privat Skole i Nærheden af Endrupholm. Tidligt vaagne hans historiske Interesse og Lysten til at kende sin smukke Fødegaards og Fødeegnens Historie, hvorom ingen kunde give ham mere end højst tarvelig Underretning; sjældent havde han derfor større Glæde, end naar han fik Lov at betragte Endrupholms gamle ærværdige Pergamentsdokumenter med de store Vokssegl. Og Lysten til boglig Syssele voksede. 12 Aar gammel blev han derfor sat i Ribe Latinskole. Men hans Fremgang i Skolen var kun ringe, saa ringe, at hans Lærere endog tvivlede om, at han nogen Sinde blev til noget, og da mindst paa den videnskabelige Bane. Det manglede da ikke paa Opfordringer til at ombytte Bogen med Ploven; men paa egen Haand erhvervede han sig et ikke ubetydeligt Kendskab til Bøger og Litteraturhistorie, hvilket bevirkede, at han indsaa, at Studeringer maatte blive hans Hovedformaal i Livet, hvis dette ikke skulde forfejles. Under det skæve Forhold, han efterhaanden kom i til Skolen, var det derfor en Velgerning, at hans Fader i 1855 lod ham tage ud af Skolen, for at han i København kunde blive privat forberedt til Examen artium. I København læste de to Brødre Holger Frederik Rørdam, den senere saa bekendte Kirkehistoriker, og Thomas Skat Rørdam, Sjællands senere Biskop, med ham, og i 1857 blev han omsider Student, 19 Aar gammel.

..

Som Student begyndte Oluf Nielsen at studere Theo-

logi; men denne Videnskab blev snart opgivet til Fordeel for hans Hovedinteresser: Hjemegnens Historie, Oldkyndighed, Personal-, Litteratur- og Sproghistorie, som han kastede sig over med Iver og Kærlighed.

Det var et lykkeligt Liv, han førte. Formiddagen tilbragte han i Gehejmearkivet eller paa Bibliothekerne, Resten af Tiden ved stille Studier paa sit Værelse. Med megen Interesse omfattedes hans Studier, og ikke lidet opmuntredes han til at fortsætte disse af Universitetsbibliothekets daværende Overbibliothekar, Vestjyden Peder Goth Thorsen,¹⁾ der havde for Skik, naar han paa Bibliothekets Læsesal saa unge Mennesker sysle med historisk Arbejde, at banke dem paa Skulderen, nikke venligt og gaa uden at sige et Ord. Naar Foraaret begyndte, kaldtes Oluf Nielsen til Hjemmet, hvor han saa i flere Maaneder drev historiske Undersøgelser i Forbindelse med antikvariske Rejser i Egnen.

Resultatet af alle disse Undersøgelser blev store Samlinger af Optegnelser.²⁾ Allerede som ung Student begyndte han at gøre Offentligheden delagtig i sine Skatte. Hans første Forsøg paa den historiske Bane findes i »Vesterjydsk Avis« (nu kaldet »Ribe Amts-Tidende«), hvor talrige Artikler under Mærket O. P. vidner om hans Flid. I 1860, i en Alder af kun 22 Aar, fik han sin første videnskabelige Afhandling³⁾ optaget i »Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie«. Og 2 Aar se-

¹⁾ Født i Varde 7. Aug. 1811, død i København 6. Maj 1883, begravet paa Varde gl. Kirkegaard.

²⁾ O. Nielsens efterladte Samlinger opbevares i Stednavneudvalgets Arkiv i København. En Oversigt over Indholdet af Samlingerne, der bestaar af 37 Numre, har Professor Viggo Brøndal meddelt i »Fortid og Nutid« 2. Bind Side 200—205.

³⁾ »Herregaarden Plovstrup ved Ribe.«

ner, 1862, medens han endnu var Student, udkom hans første selvstændige Skrift, en historisk-topografisk Skildring af Hjemegnen »Skadst Herred«, et omfangsrigt og dygtigt Værk paa 261 Sider.

Det samme Aar, som i videnskabelig Henseende bragte den 24aarige Student saa megen Hæder, lod ham imidlertid ogsaa smage tunge Sorger. Hans Fader, der i mange Aar havde kæmpet med Næringsssorger, gik fallit og maatte forlade sin smukke, gamle Gaard, og derved truedes O. Nielsens Studier med Afbrydelse; men imidlertid traadte Kammerherre Rosenørn-Teilmann til Nørholm hjælpende til, saa at O. Nielsen kunde underkaste sig og i Januar 1863 bestaa Magisterkonferens i de nordiske Sprog.

Endnu før Eksamen var tilendebragt, fik han Tilbud om en Stilling som Assistent ved Kongerigets andet Arkivkontor⁴⁾, som han tiltraadte den 1. April 1863. Paa samme Tid paatog han sig for Generalstaben at samle de gamle Stednavne, for saa vidt de fandtes i trykte Skrifter, undtagen Sjælland og Sønderjylland, til Brug ved Retskrivningen paa Stabens ny Kort. I Januar 1864 antoges han desuden som Medarbejder ved det udførlige Register, som den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse bekostede til »Scriptores rerum Danicarum«⁵⁾, den mægtige Udgave af Kilder til Danmarks Historie i Middelalderen, der paabegyndtes af Historikeren Jacob Langebek (1710—75) og udkom med 8 tykke Folio-bind 1772 til 1834.

Ved disse Arbejder førtes Oluf Nielsen ind paa Studiet af Danmarks indre Historie i Middelalderen. En Frugt heraf blev en Afhandling om »Sysseлиндelingen i Danmark«, for hvilken han den 3. Maj 1867, 29 Aar gl., disputerede for den philosophiske Doctorgrad.

⁴⁾ En Del af det nuværende Rigsarkiv.

⁵⁾ Registeret udkom 1878.

I denne Afhandling hævder Oluf Nielsen, at den gamle danske Inddeling i Sysler er ældre end Inddelingen i Bispedømmer, altsaa ældre end Kristendommen her i Landet, men yngre end Inddelingen i Herreder, der stammer fra den graa Oldtid. Sysselinddelingen er maaske til Dels foregaaet paa Grundlag af en gammel Stammeinddeling, og Syslerne var vist oprindelig Skatteoppebørselsdistrikter og bestod af de Landsdele, hvorafterhaanden det, som senere kaldtes Len, udviklede sig.

For saa vidt er Oluf Nielsens Anskuelser mærkværdig friske. De stemmer f. Eks. meget nøje med, hvad en saa moderne Historiker som Arup mener. Men Oluf Nielsen tillægger dog sikkert Sysselinddelingen en altfor stor Betydning, og det vidner om megen Mangel paa Kritik, naar han vil hævde, at Sysselinddelingen ogsaa har eksisteret uden for Jylland, skønt han trods alle Anstrengelser ingen Kildesteder kan fremvise herfor.

Efter saaledes at have slaaet sine videnskabelige Evner fast udnævntes Oluf Nielsen fra 1. Januar 1869 til Arkivar ved Københavns Raadstuearkiv, hvilken Stilling han var den første Videnskabsmand, der beklædte. Hans Efterfølger i Kongerigets Arkiv blev vor store Historiker A. D. Jørgensen, der gjorde en hurtig Karriere og endte som Rigsarkivar og som saadan ganske omordnede det danske Arkivvæsen. O. Nielsen siger derfor med et lille resigneret Suk, at hans Ansættelse i Raadstuearkivet var en højere Styrelse til Gavn for Videnskaben, idet han ikke vilde have været i Besiddelse af den Viljestyrke, som var nødvendig for at fremtvinge de store Reforme i Arkivvæsenet.

I Raadstuearkivet kom Oluf Nielsen til at tilbringe Resten af sit Liv. Men han følte sig ikke lykkelig. Grundene var forskellige. Herom fortæller han selv i nogle efterladte selvbiografiske Meddelelser.

Der var for det første Arkivets Tilstand. »Min Formand, Winther, havde været Arkivar siden 1818, lige siden Indvielsen af Raadhuset paa Nytorv, altsaa i 50 Aar. Han var dansk Jurist. — — — I Arkivet drev han

en Skrivestue og var meget søgt i Anledning af Testamenter og Skøder, laante vel ogsaa Penge ud. For at Folk ikke skulde gaa ind ad Vinduerne og stjæle hans Penge, blev Arkivet forsynet med Jærnstænger i Vinduerne, hvilket gjorde det forud mørke Lokale endnu mørkere og uhyggeligt. Da jeg tiltraadte, var der opstillet Hjælpereoler parallelt med Ydervæggene, saa der

hverken kom Lys eller Luft til Arkivets Indre. Luften var meget slet, der var Svamp i Gulvet, og visse Kroge var i den Grad sundhedsfarlige, at jeg oftere er bleven syg efter at have opholdt mig der i nogen Tid. Disse Forhold gælde til Dels endnu. Jærnstængerne er vel borte, det første, jeg gjorde, var at afskaffe Længde-reolerne, en stor Del af Trægulvet er taget op og Asfalt lagt i Stedet; men under hele min Embedstid har jeg været trykket af det mørke Lokale, især om Vinteren, den daarlige Luft og den stadig tiltagende Mangel paa Plads. Skadelig paa mit Helbred har det tykke Lag Støv virket, som stadig falder ind ad Vinduerne fra den med Kulstøv mættede Luft. Efterhaanden maatte Lokalet ogsaa virke trykkende paa Humøret.«

Dernæst var der Ensomheden. »I mange Aar var jeg alene i dette Lokale. Den første Dag, jeg begyndte min nye Tilværelse — 2. Januar 1869 — traadte min Formands Søn, Vilhelm Winther, ind ad Døren og fortalte, at han havde faaet Magistratens Tilladelse til at benytte Arkivet til historiske Undersøgelser. Han havde været sin Faders Medhjælper i 30 Aar; men først 1860 havde Faderen faaet bevilget 200 Rigsdaler til at lønne ham med, medens det for øvrigt bestemtes, at hans Efterfølger selv skulde lønne sin Medhjælper. V. Winther var juridisk Kandidat med non ⁶⁾, hvilken Karakter han havde til alle sine Eksaminer; men Faderen havde ikke ønsket ham ud i nogen anden Stilling, idet han sagde: Vi har nu ordnet Arkivet paa vor Maade, og den kan ingen andre finde ud af — hvoraf fulgte, at ingen andre end han kunde blive Faderens Efterfølger. Men han var ikke paaskønnet af Magistraten, og det var ej heller vanskeligt for den, der var vant til at færdes i de

⁶⁾ Tredie Karakter.

store Arkiver i Proviantgaarden, at finde Nøglen til et saa lille Arkiv.

»Winther, der ikke havde mindste Begreb om historiske Undersøgelser, sad saa daglig i Arkivet, indtil jeg om Sommeren fik en Permission og da betydede ham, at Arkivet var lukket i min Fraværelse, hvorfor han fornærmet drog over til Fattigvæsenets Arkiv, der styredes af den halvblinde Særling, forhenværende Kapellan Bruun, »Messingjens« (egentlig »Messejens«), og her skaffede han sig efterhaanden en lønnet Stilling. Efter mange Aars Forløb kom han og beklagede, at denne Stilling var ophørt (1883), hvorfor jeg gav ham Tilladelse til at sidde i Arkivet, saa længe han vilde, og der sad den gamle, over 80aarige Mand, der efterhaanden blev helt blind, saa vi maatte daglig læse Avisen for ham, og fortalte os sine Jagthistorier. Han og Faderen var nemlig Friluftsmænd (Faderen en Præstesøn fra Færøerne) og havde forpagtet Jagten paa Amager, med hvilken Idræt de tilbragte megen Tid. »Den unge Winther« drev ogsaa Fiskeri i Stadsgraven og var en stor Original med indviklede Familieforhold.

»Ham lykkedes det ikke at blive Medhjælper i Raadstuearkivet; men Borgmester Hansen sendte mig en forulykket, halvgal Student, Wolle, der ikke kunde yde nogen som helst Hjælp.

»Først 1887 fik jeg en Bevilling paa 500 Kr., og min ældste Søn, som den Gang var 17 Aar, fik Pladsen. Han var i Arkivet til 1894, da han, der i Mellemtiden var bleven Student og juridisk Kandidat, blev Assistent i Magistratens første Afdeling. Efter ham sendte Borgmesteren mig en forhenværende Landmand, der ikke havde Begreb om, hvad Arkiv var; men han tog heldigvis snart efter Borgerskab som Grosserer. Fra 1. Jan. 1895 havde jeg Niels Hauche, der var Student fra samme Aar som jeg og havde gjort sig bekendt ved

sine Skitser fra Vendsyssel og ved at forfærdige et desværre ikke udkommet Register over Indholdet af danske Tidsskrifter. Efter et 10aarigt Ophold i Amerika, hvor han ikke kunde finde sit Udkomme, var han glad ved at faa den ringe lønnede Plads, hvortil han, som fra gammel Tid var kendt med Arkiver, var særlig skikket. Vort venskabelige Liv varede desværre kun kort. Han fik Tæring og døde i Novbr. 1895.«

Endvidere var der Gnidninger med Borgmesteren for Magistratens første Afdeling H. N. Hansen ⁷⁾, der undertiden kunde have et ret bydende og kommanderende Væsen, og som ofte saarede O. Nielsen dybt. »Da Arkivet er et selvstændigt Kontor, der sorterer direkte under Borgmesteren for første Afdeling, er Stillingen som Arkivar temmelig uafhængig, da det jo kun sjældent forefalder, at der bliver Sager, der er saa indviklede, at man mundtlig maa forhandle med sin foresatte. — — — Den venlige Imødekommen, jeg fandt i Magistraten, baade blandt overordnede og sideordnede, gjorde mig Tilværelsen behagelig i adskillige Aar. Der blev altid uddelt Adgangskort til mig, naar en eller anden kommunal Højtidelighed forefaldt eller ny Bygninger fremvistes, en underlig Modsætning til senere Tider, da Stillingen betragtes som helt underordnet. Ikke fordi jeg brød mig om at give Møde, men det var dog paafaldende, at jeg som Udstiller for Arkivet i Industriudstillingen i 1888 var sat paa Listen over Frikort, men under Vejs blev slettet, fordi min Stilling ikke rangerede med Kontorchefer, saa jeg selv maatte betale Adgangskort, den Dag jeg tillige med andre kommunale Udstillere beordredes til at give Møde for at fremvise for Pressen. »Et Glas Champagne fik man dog,« som de andre.

⁷⁾ Hans Nicolaj Hansen, født 1835, død 1909, Borgmester i København 1873—97.

»Engang havde min høje Chef⁸⁾ faaet den Idé, at Pakkerne i et Arkiv burde staa paa Enden ligesom Protokoller, og førte mig ind i Politiets Arkiv, som var ordnet af en Politibetjent, for at jeg kunde se, hvorledes et Arkiv burde være indrettet. Politibetjenten var stor og fortalte, at han havde studeret Arkivvæsen i Hamborg, og jeg, der ikke havde været udenlands, men rigtignok fra min tidlige Ungdom havde færdedes i danske Arkiver, blev den lille og slap kun for en upraktisk Ordning ved at fortælle, at den ikke kunde foregaa i det nuværende Arkiv. Siden den Tid har jeg gældt for en uduelig Arkivar. Da jeg nogen Tid efter spurgte, om jeg kunde faa Bevillingen til Københavns Historie [som O. Nielsen skrev] fornyet, fik jeg af Borgmesteren det Svar: Nej, nu er det bedst, vi holder os til Arkivet! Carlsbergfondet hjalp mig imidlertid, og senere kom Borgmesteren paa andre Tanker, og jeg fik da dobbelt Understøttelse i nogle Aar, hvad der hjalp meget paa Finanserne, og siden fik jeg kommunal Bevilling, lige til Bogen standsede.«

Og endelig var Oluf Nielsens økonomiske Forhold trykkede. »Det var mig i mange Aar saare vanskeligt at finde Udkommet. Gagen var lille, og Kravene til den store Families⁹⁾ Underhold voksede (i nogle Aar Fod-

---

⁸⁾ Borgmester Hansen.

⁹⁾ O. Nielsen havde 1865 ægtet Sofie Brünnich (1845—78), Datter af Toldassistent Christian Gregers Brünnich (død 1876) og Hustru Frederikke, født Rasmussen (død 1902). Efter sin første Hustrus Død ægtede Oluf Nielsen 1879 Mathilde Margrethe Agathe Grüner (født 1861, lever endnu), Datter af fhv. Borgmester i Husum, Justitsraad Hakon Harald Grüner (død 1900) og Hustru Margrethe Agathe Mathilde, født Jacobsen (død 1895). Med sin første Hustru havde O. Nielsen 1 Datter og 3 Sønner, med sin anden Hustru 1 Søn.

tøj 400 Kr. aarlig, Skolepenge 800 Kr. og saaledes videre). Enhver uventet Indtægt maatte betragtes som almindelig, der var intet tilovers til Fornøjelser. Selskabelighed, Omgang med andre Mennesker maatte forsages. Man kunde dog ikke bo som en Arbejdsmand, Børnene maatte uddannes, og selv var man ikke opdraget til Smaamand. Kun mine 2 sparsommelige Hustruers Resignation holdt det gaaende. Vi boede i Byens Udkanter med en lille Have og kunde saaledes nyde frisk Luft, uden at det kostede noget. Det er først de senere Aar, der har tilladt de lange Udflugter om Søndagen, der dog altid kræver nogen Udgift.

»1885 blev det overdraget mig at indrette Kommunens Folkebibliotheker, hvilket gav et meget betydeligt Arbejde, idet man ikke alene maa have Tilsyn med Bibliothekerne, klare alt Vrøvl med Værterne og især med Opledelsen af nye Lejligheder, føre Regnskab med over 24,000 Kr., men ogsaa læse den ny Litteratur, saa man om Efteraaret næsten bliver tummelumsk over den aandelige Fordøjelse deraf. Jeg tvivler meget om, at min Efterfølger kan nøjes med den Betaling. Det er, som om min Tid var saa lidet værd. Jeg har under den ensomme Tilværelse, hvortil jeg efterhaanden er blevet vænnet, dog saa megen Brug for min Tid, at jeg vanskelig kan afse ret megen.«

Der var saaledes nok, der kunde gøre en Mand mismodig. Alligevel kuedes Oluf Nielsens Mod og Arbejdslyst ikke, og han kunde ved sin altfor tidlige Død se tilbage paa en statelig Række Værker. Det var da ogsaa kun i særlig mismodige Øjeblikke, at Tanker som ovenstaaende fandt Udtryk. I Almindelighed havde han et lille venligt Smil om Munden og et lunt Blik bag Brilleglassene.

O. Nielsens historiske Skrifter kan deles i tre Slags:

1) Bøger om Jylland, 2) Værker om København og 3) sproghistoriske Arbejder.

Oluf Nielsen var Vestjyde, og skønt han levede største Delen af sit Liv uden for Jylland, glemte han det aldrig. Jylland havde hele hans Hjerter, og i særlig Grad gjaldt det om Vestjylland. Blot for at eje Jord i sin Fødeegn havde han i mange Aar en Hedestrækning herovre, som han til sidst skænkede til Hedeselskabet. Jyder ansaa han for de bedste af alle Mennesker, og han kunde daarligt lukke sin Pengepung for Jyder, der bad ham om Hjælp; men det blev misbrugt af slette Mennesker, saa han i sine sidste Aar var ved at komme i Tanker om, at Jyder maaske alligevel ikke var bedre end andre Mennesker.

Af denne Kærlighed til Jylland udsprang en Række Bøger om Jylland. De vigtigste er Herredsbeskrivelserne. Allerede nævnt er »Skadst Herred« (1862). Senere udkom, dels særskilt, dels i Tidsskriftet »Danske Samlinger« Skrifter om Vester Horne (1866), Slavs (1868), Malt (1870), Gørding (1872), Skodborg og Vandfuld (1894), Hjerm og Ginding Herreder (1895). Det vil sige, at han har leveret historisk-topografiske Skildringer af næsten hele Ribe Amt og det nordlige Ringkøbing Amt (Købstæderne undtagne). Men desuden har han skrevet utallige mindre Afhandlinger og Artikler, særlig i Tidsskrifterne »Danske Samlinger« og »Samlinger til jydsk Historie og Topografi«. Og endelig har han udgivet flere Samlinger af Kilder til jydsk Historie, f. Eks. »Ribe Oldemoder« (1869), »Dueholms Diplomatarium« (1872) og »Harsyssels Diplomatarium« (1893).

Da Oluf Nielsen i 1869 ansattes som Arkivar ved Københavns Raadstuearkiv, skete det, for at han for Magistraten kunde udgive en Samling Kilder til Københavns Historie. Denne Samling, der gaar til 1728, ud-

kom i Aarene 1870—87 i 8 tykke Bind under Navnet »Kjøbenhavns Diplomatarium«. Oprindeligt havde Oluf Nielsen ingen Interesse for Københavns Historie; men under Arbejdet med Diplomatariet maatte denne fremkaldes, og han udgav da i Aarene 1877—92 i 6 Bind »Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse«, der gaar til 1730. Nogle Aar efter, at dette sidste Værk var begyndt at udkomme, skrev Oluf Nielsens Svoger, Journalisten Carl Alfred Bruun (1846—99) et andet Værk om København. Det skulde være populært og traadte frem ved — ikke med Urette — at fortælle, at en læselig Københavns Historie ikke fandtes førend hans. Derved fik Oluf Nielsens Værk om København et Præg af »Lærdom«, og det var dermed, som han selv siger, dødsdømt. Forlæggeren gav intet Honorar og var vist glad, den Dag Bogen standsede. Oluf Nielsens mest kendte Bog om København og tillige den, der er livligst skrevet, er »Kjøbenhavn paa Holbergs Tid«, der udkom i Anledning af 200-Aaret for Holbergs Fødsel (1884).

Selv om det blev paa det lokalhistoriske Omraade, O. Nielsen ydede sin største Indsats, glemte han dog ikke sin Ungdoms sproglige Interesser og Studier. Blandt »Universitetsjubilæets danske Samfunds«¹⁰⁾ Smaaskrifter har han udgivet en lille Bog om »Olddanske Personnavne« (1883), og i Samfundets »Blandinger« udgav han Bidrag til Fortolkning af »Danske Stednavne«, Skrifter, der den Dag i Dag har Betydning. Med megen Hæder omtales Oluf Nielsen derfor af Johannes Steenstrup i dennes »Indledende Studier over de ældste danske Stednavnes Bygning«. Et Vidnesbyrd om disse Skrifters Betydning afgiver ogsaa en Helaarsprisopgave, som i December 1924 udsattes af »Filologisk-historisk Samfund«: »Der ønskes en Gennemgang af Oluf Nielsens

¹⁰⁾ O. Nielsen var Medstifter af Samfundet.

»Olddanske Personnavne«, saaledes at der udskilles, hvad der ikke er dansk, og tilføjes, hvad der senere er fremdraget af olddansk Navneforraad.«

Men foruden Arbejdet med alle disse Skrifter havde Oluf Nielsen mange andre Jern i Ilden. Han var Medarbejder ved Brickas store biografiske Leksikon (19 Bind 1887—1905), var Medudgiver af de 12 Bind »Danske Samlinger« fra Tidsskriftets Begyndelse i 1865 til dets Slutning i 1879, sad i Bestyrelsen for »Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie« og var desuden, som før nævnt, Overbibliothekar ved Københavns Folkebibliotheker.

Det var saaledes et overordentlig stort Arbejde, O. Nielsen fik udrettet. Det kunde dog ikke undgaas, at det hastige Arbejdstempo kunde medføre Fejl og Unøjagtigheder. Disse Fejl træffes mærkeligt nok hyppigst ved nyere Angivelser. Men det vil sikkert være mange bekendt, at netop naar det gælder nyere Begivenheder, er det sværest at faa nøjagtig Besked.

Andre Anker kan rettes mod Oluf Nielsens Skrifter. Tidligere er nævnt hans svigtende kritiske Evne. Indgaaende systematisk Kildekritik kendte man ikke paa hans Tid. Det er nu afdøde Kristian Erslevs Ære at have indført det i Danmark.

O. Nielsens Stil er mangelfuld. Han er langt fra nogen Sprogets Mester — og han vidste og følte det selv. Hans ubehjælpomme Stil hænger nøje sammen med hans Bestræbelser for at faa saa mange Detailler med som muligt, helst Rub og Stub. Vel er det sandt, at Detaillen er Historiens Sjæl; men man kan ogsaa drukne i Aarstal og Navne og Beretninger om alle Slags Smaatterier. Men medens hans Bøger saaledes er righoldige paa Detailler, kniber det med Overblikket. Billedet mangler Baggrund. For at tage et Eksempel: I sin Kø-

benhavns Historie fortæller han Side op og Side ned om Borgmestre, Raadmænd, Overkøbmænd, Overformyndere, Kæmnere, Rodemestre osv., osv. Men om disse Embedsmænds Virksomhedsomraade faar man ikke et Ord. Nu om Stunder har man ganske vist P. Munchs og Mackeprangs Bøger om Købstædernes Styrelse i ældre Tid at ty til; men et saadant Hjælpemiddel eksisterede ikke, da Oluf Nielsen skrev. Og hvad der gælder om Københavns Historie, gælder paa tilsvarende Maade om Herredsbeskrivelserne. Oplysninger om Herredernes Administrationsforhold mangler næsten ganske. De lange Linier og Udsigter var ikke O. Nielsens Sag. Kun i een af sine Bøger, »Sysseлиндelingen«, har han indladt sig paa den Slags. Og der fylder den almindelige Skildring af Syslernes Forhold endda kun den ene Halvdel af denne lille Bog, medens Resten er optaget af Efterretninger om de enkelte Sysler. O. Nielsens Bøger er egentlig kun Materialesamlinger — »tør Kost«, som hans Fader træffende sagde.

Men selv om der saaledes kan gøres vægtige Indvendinger gældende mod O. Nielsens historiske Arbejder, opvejer dog det gode, der kan siges om dem, langt Indvendingerne.

Det var for det første fortjenstfuldt, at han overhovedet skrev og udgav saa meget, at han ikke som saa mange andre samlede og samlede og bearbejdede og bearbejdede sit Stof for at faa det saa fuldkomment som muligt og derover glemte, at det dog for at være til Gavn og Glæde for andre maatte udgives.

Og det var for det andet betydningsfuldt, at han søgte at udtømme sine Kilder og af saa magert et Stof som det, han forefandt til Vestjyllands Historie, formaaede at uddrage saa meget værdifuldt.

Og for det tredie er den Maade, hvorpaa han skabte

sine Bøger, værd at agte paa. Han nøjedes ikke med at gengive det lidet, der tidligere var trykt om Jylland. Ej heller lyttede han til Sagn og Folkeminder. Han havde nemlig bemærket, hvorledes de Indberetninger, der i Løbet af ca. halvandet Hundrede Aar gaves af Præster fra de enkelte Sogne, først til Ole Worm (1588—1654), derefter til Peder Resen (1625—88) og sidst til Erik Pontoppidan (1698—1764), hver for sig havde deres Sagn at meddele, saa at det syntes, som om hvert Slægtled besad et nyt Forraad af Sagn og kun kendte lidet til det foregaaende Slægtleds Sagn. Endvidere havde han oplevet, at en Avisartikel, han havde skrevet, 30 Aar senere var blevet til et »Folkesagn«. Han kunde derfor nok have Grund til at nære stærk Mistillid til mundtlige Overleveringers Ælde, Paalidelighed og Værdi. Pudsigt nok er nu en af hans egne Sønner (H. Grüner-Nielsen) en af de førende inden for Indsamlingen af Folkeminder. Maaske Oluf Nielsen i nogen Grad har undervurderet Betydningen af Folkeminder. Men hans Anskuelser er dog betydeligt sundere end deres, der driver et urimeligt Afgudereri med ethvert gammelt Potteskaar eller Skæmteviser. — Nej, naar O. Nielsen skrev, holdt han sig til de solide Oplysninger, han kunde hente frem fra Arkivernes utrykte Skatte — og han var i en Aarrække den eneste, der drev vedholdende Arkivstudier inden for Lokalhistorien — og saa gik han for øvrigt paa sine Ben fra Sted til Sted for med egne Øjne at undersøge de Egne, han skrev om.

Oluf Nielsen var, som det vil forstaas af denne Skildring, en overordentlig flittig Mand. Tillige var han uhyre hjælpsom og ikke bange for at stille sine Samlinger til Raadighed for Medforskere i Historien. Af ydre Æresbevisninger, der i Tidens Løb blev ham til Del, kan nævnes, at han blev optaget som Medlem af

det gamle fine »Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog« og i 1893 blev Ridder af Dannebrog. Den, der saa ham uden at vide, hvem han var, vilde vist i Reglen gætte paa, at man havde en brav jydsk Forpagter for sig; der var noget saa jævnt, saa ligefremt over hans hele Person, ja man kan vel sige noget rigtig jydsk. Han saa ud som Sundheden selv; men en Lungebetændelse lagde ham den 5. Januar 1896 altfor tidligt i Graven. Han hviler paa Vestre Kirkegaard i København ved Siden af Højen. —

Naar man beskæftiger sig med Vestjyllands Historie, kommer man ikke uden om O. Nielsen. Man kan f. Eks. ikke tage et eneste Bind af »Fra Ribe Amt« uden atter og atter at støde paa hans Navn. Der er derfor god Grund til at mindes denne brave Vestjyde, der har skænket os saa lang en Række Fortællinger om vore vestjydske Fædres Liv og Virke. Om sit Formaal siger han selv:

»Maatte kun nogle faa finde Glæde ved Læsningen af disse Efterretninger om Fortiden og derved ligesom knyttet fastere til Fødeegn og Fødeland, da er min Møje rigelig belønnet.«